

**رجزهای**

**قهرمانان عاشورا**

قدرت الله عفتی

سرشناسه: عفتی قدرت الله ۱۳۴۵  
عنوان و نام پدیدآور: رجزهای قهرمانان عاشورا / مؤلف قدرت الله عفتی.

مشخصات نشر: قم: جام جوان؛ ۱۳۹۰.

مشخصات ظاهری: ۳۵۲ ص.

قیمت: ۶۰۰۰۰ ریال شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۸۱۱-۶۶-۸

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه به صورت زیر نویس.

موضوع: واقعه کربلا. ۶۱ق.

موضوع: رجزخوانی در جنگ

رده بندی کنگره: ۱۳۹۰ ۳ ۱۲۷/ ۵/ ۴۱ BP

رده بندی دیویی: ۲۹۷/ ۹۵۳۴

شماره کتابشناسی ملی: ۲۵۲۷۴۷۳

نام کتاب: رجزهای قهرمانان عاشورا  
مؤلف: قدرت الله عفتی  
ناشر: انتشارات جام جوان  
ویراستار: پرویز کاظمی  
امور فنی: سهراب جینور  
نوبت چاپ: اول / زمستان ۱۳۹۰  
چاپخانه: امیران  
شمارگان: ۳۰۰۰  
قیمت: ۶۰۰۰۰ تومان  
ناشر همکار: مارینا - ائمه (ع) - مبین اندیشه - آوای منجی  
شابک: ISBN: ۹۷۸-۹۶۴-۷۸۱۱-۶۶-۸

**کلیه حقوق برای ناشر و مؤلف محفوظ است**

دفتر فروش: قم، خیابان سمیه، کوچه ۳، پلاک ۳۱، تلفن: ۷۷۴۷۲۹۴

انتشارات مارینا و جام جوان      نامبر: ۷۷۴۷۲۹۴

همراه: ۰۹۱۲۱۵۲۰۲۸۹

## فهرست مطالب

|    |                            |
|----|----------------------------|
| ۱۷ | مقدمه مؤلف                 |
| ۲۱ | مقدمه                      |
| ۲۱ | رجز یا شعر حماسی           |
| ۲۲ | رجز در لغت و اصطلاح        |
| ۲۲ | علت رجز خوانی در میدان جنگ |
| ۲۳ | ادبیات برآمده از رجز       |
| ۲۵ | ترسیمی از عاشورا           |
| ۲۷ | زمان وقوع عاشورا           |
| ۲۷ | نبرد در روز عاشورا         |

### بخش اول رجزهای بنی هاشمی در روز عاشورا

|    |                                                             |
|----|-------------------------------------------------------------|
| ۳۵ | رزمندگان بنی هاشم در روز عاشورا                             |
| ۳۷ | فصل اول: رجزهای فرزندان حضرت علی <small>علیه السلام</small> |
| ۳۷ | عبدالله بن علی (س)                                          |
| ۴۰ | جعفر اکبر بن علی (س)                                        |
| ۴۴ | عثمان بن علی (س)                                            |
| ۴۷ | عون بن علی (س)                                              |

- ۴۹..... ابوبکر بن علی (س)
- ۵۲..... عمر بن علی (س)
- ۵۳..... اولین رجز
- ۵۴..... دومین رجز
- ۵۷..... قاسم بن علی (س)
- ۵۷..... اولین رجز
- ۵۸..... دومین رجز
- ۵۹..... محمد اوسط بن علی (س)
- ۶۲..... محمد اصغر بن علی (س)
- ۶۵..... فصل دوم: رجزهای امام حسین علیه السلام و فرزندان
- ۶۵..... امام حسین علیه السلام
- ۶۵..... اولین رجز
- ۸۳..... دومین رجز
- ۸۷..... سومین رجز
- ۸۹..... چهارمین رجز
- ۹۰..... پنجمین رجز
- ۹۲..... علی اکبر بن حسین (س)
- ۹۳..... اولین رجز
- ۹۴..... دومین رجز
- ۹۸..... سومین رجز
- ۹۹..... چهارمین رجز
- ۱۰۱..... ابراهیم بن حسین (س)
- ۱۰۳..... فصل سوم: رجزهای فرزندان امام حسن مجتبی علیه السلام
- ۱۰۳..... قاسم بن حسن (س)

|          |                                                                       |
|----------|-----------------------------------------------------------------------|
| ۱۰۴..... | اولین رجز.....                                                        |
| ۱۰۵..... | دومین رجز.....                                                        |
| ۱۰۵..... | سومین رجز.....                                                        |
| ۱۰۶..... | چهارمین رجز.....                                                      |
| ۱۰۸..... | ابی بکر بن حسن (س).....                                               |
| ۱۰۸..... | اولین رجز.....                                                        |
| ۱۰۹..... | دومین رجز.....                                                        |
| ۱۱۰..... | احمد بن حسن (س).....                                                  |
| ۱۱۰..... | اولین رجز.....                                                        |
| ۱۱۱..... | دومین رجز.....                                                        |
| ۱۱۱..... | سومین رجز.....                                                        |
| ۱۱۳..... | عبدالله بن حسن (س).....                                               |
| ۱۱۴..... | اولین رجز.....                                                        |
| ۱۱۵..... | دومین رجز.....                                                        |
| ۱۱۷..... | فصل چهارم: رجزهای حضرت ابوالفضل العباس سلام الله علیه و فرزندانش..... |
| ۱۱۷..... | حضرت عباس سلام الله علیه.....                                         |
| ۱۱۹..... | اولین رجز.....                                                        |
| ۱۲۰..... | دومین رجز.....                                                        |
| ۱۲۱..... | سومین رجز.....                                                        |
| ۱۲۲..... | چهارمین رجز.....                                                      |
| ۱۲۴..... | پنجمین رجز.....                                                       |
| ۱۲۵..... | ششمین رجز.....                                                        |
| ۱۲۸..... | محمد بن عباس (س).....                                                 |
| ۱۲۸..... | اولین رجز.....                                                        |

- دومین رجز ..... ۱۲۹
- قاسم بن عباس (س) ..... ۱۳۰
- فصل پنجم: رجزهای آل عقیل ابن ابی طالب سلام الله علیه ..... ۱۳۱
- موسی بن عقیل (س) ..... ۱۳۱
- اولین رجز ..... ۱۳۱
- دومین رجز ..... ۱۳۲
- جعفر اکبر بن عقیل (س) ..... ۱۳۴
- عبدالله اکبر بن عقیل (س) ..... ۱۳۷
- عبدالله بن مسلم بن عقیل (س) ..... ۱۳۸
- اولین رجز ..... ۱۳۸
- دومین رجز ..... ۱۴۰
- سومین رجز ..... ۱۴۱
- چهارمین رجز ..... ۱۴۲
- عبدالرحمن بن مسلم بن عقیل (س) ..... ۱۴۴
- مسلم بن مسلم بن عقیل (س) ..... ۱۴۶
- احمد بن محمد بن عقیل (س) ..... ۱۴۷
- اولین رجز ..... ۱۴۷
- دومین رجز ..... ۱۴۸
- محمد اکبر بن مسلم بن عقیل (س) ..... ۱۴۹
- فصل ششم: رجزهای آل جعفر طیار ابن ابی طالب سلام الله علیه ..... ۱۵۱
- عون بن جعفر طیار (س) ..... ۱۵۱
- عون اکبر بن عبدالله بن جعفر (س) ..... ۱۵۳
- اولین رجز ..... ۱۵۳
- دومین رجز ..... ۱۵۴

محمد بن عبدالله بن جعفر (س) ..... ۱۵۶

قاسم بن محمد بن جعفر (س) ..... ۱۵۹

### بخش دوم: رجزهای اصحاب امام حسین علیه السلام

اصحاب امام حسین علیه السلام ..... ۱۶۳

فصل اول: رجزهای اصحاب پیامبر صلوات الله علیه ..... ۱۶۵

حبيب بن مظاهر اسدی رضی الله عنه ..... ۱۶۵

اولین رجز ..... ۱۶۶

دومین رجز ..... ۱۷۱

سومین رجز ..... ۱۷۲

چهارمین رجز ..... ۱۷۳

زهیر بن قین رضی الله عنه ..... ۱۷۵

اولین رجز ..... ۱۷۷

دومین رجز ..... ۱۷۸

سومین رجز ..... ۱۷۹

چهارمین رجز ..... ۱۸۱

پنجمین رجز ..... ۱۸۴

ابو عمرو نهشلی رضی الله عنه ..... ۱۸۵

مسلم بن عوسجه رضی الله عنه ..... ۱۸۷

انس بن حارث کاهلی رضی الله عنه ..... ۱۹۱

اولین رجز ..... ۱۹۲

دومین رجز ..... ۱۹۳

جابر بن عروة غفاری رضی الله عنه ..... ۱۹۵

قرّة بن ابی قرّة غفاری رضی الله عنه ..... ۱۹۷

|          |                                                           |
|----------|-----------------------------------------------------------|
| ۲۰۱..... | فصل دوم: رجزهای اصحاب حضرت علی <small>علیه السلام</small> |
| ۲۰۱..... | نافع بن هلال <small>رضی الله عنه</small>                  |
| ۲۰۲..... | اولین رجز                                                 |
| ۲۰۴..... | دومین رجز                                                 |
| ۲۰۵..... | سومین رجز                                                 |
| ۲۰۷..... | چهارمین رجز                                               |
| ۲۰۸..... | پنجمین رجز                                                |
| ۲۰۸..... | ششمین رجز                                                 |
| ۲۱۰..... | یزید بن مغفل جعفی <small>رضی الله عنه</small>             |
| ۲۱۰..... | اولین رجز                                                 |
| ۲۱۱..... | دومین رجز                                                 |
| ۲۱۲..... | أبو ثمامة صائدی <small>رضی الله عنه</small>               |
| ۲۱۴..... | هفهاف بن مهند <small>رضی الله عنه</small>                 |
| ۲۱۵..... | جنادة بن حارث انصاری <small>رضی الله عنه</small>          |
| ۲۱۷..... | عابس بن ابی شیبب شاکری همدانی <small>رضی الله عنه</small> |
| ۲۱۹..... | طرماح بن عدی طایی <small>رضی الله عنه</small>             |
| ۲۲۱..... | فصل سوم: رجزهای پدران و پسران                             |
| ۲۲۱..... | حرّ بن یزید ریاحی <small>رضی الله عنه</small>             |
| ۲۲۲..... | اولین رجز                                                 |
| ۲۲۳..... | دومین رجز                                                 |
| ۲۲۷..... | سومین رجز                                                 |
| ۲۲۸..... | چهارمین رجز                                               |
| ۲۳۰..... | پنجمین رجز                                                |
| ۲۳۱..... | ششمین رجز                                                 |



|     |                                                          |
|-----|----------------------------------------------------------|
| ۲۳۳ | هفتمین رجز                                               |
| ۲۳۶ | بُکَیر بن حرّ ریاحی <small>رضی الله عنه</small>          |
| ۲۳۸ | عمرو بن خالد ازدی <small>رضی الله عنه</small>            |
| ۲۴۲ | خالد بن عمرو بن خالد ازدی <small>رضی الله عنه</small>    |
| ۲۴۴ | عمرو بن جنادة بن حارث انصاری <small>رضی الله عنه</small> |
| ۲۴۶ | عمرو بن جنادة بن کعب <small>رضی الله عنه</small>         |
| ۲۴۸ | بحریه مادر عمرو <small>رضی الله عنه</small>              |
| ۲۵۰ | مالک بن انس کاهلی <small>رضی الله عنه</small>            |
| ۲۵۳ | فصل چهارم: رجزهای غلام ها                                |
| ۲۵۳ | سلیمان بن عمرو الترمذی <small>رضی الله عنه</small>       |
| ۲۵۵ | جون بن حوی <small>رضی الله عنه</small>                   |
| ۲۵۵ | اولین رجز                                                |
| ۲۵۷ | دومین رجز                                                |
| ۲۵۹ | سومین رجز                                                |
| ۲۶۱ | غلام حرّ بن یزید ریاحی <small>رضی الله عنه</small>       |
| ۲۶۲ | ابن اسلم ترکمی <small>رضی الله عنه</small>               |
| ۲۶۳ | فصل پنجم: رجزهای برادران                                 |
| ۲۶۳ | برادران جابری <small>رضی الله عنه</small>                |
| ۲۶۵ | عبدالرحمن بن عروة غفاری <small>رضی الله عنه</small>      |
| ۲۶۵ | اولین رجز                                                |
| ۲۶۶ | دومین رجز                                                |
| ۲۶۸ | عبدالله بن عروة غفاری <small>رضی الله عنه</small>        |
| ۲۶۸ | اولین رجز                                                |
| ۲۶۹ | دومین رجز                                                |

- ۲۶۹..... سومین رجز
- ۲۷۱..... فصل ششم: رجزهای باقی اصحاب امام حسین علیه السلام
- ۲۷۱..... حجاج بن مسروق رضی الله عنه
- ۲۷۱..... اولین رجز
- ۲۷۳..... دومین رجز
- ۲۷۵..... بُریر بن خُضَیر همدانی رضی الله عنه
- ۲۷۹..... ابراهیم بن حصین الاسدی رضی الله عنه
- ۲۸۰..... یزید بن مظاهر اسدی رضی الله عنه
- ۲۸۲..... علی بن مظاهر اسدی رضی الله عنه
- ۲۸۳..... یزید بن حصین مشرقی رضی الله عنه
- ۲۸۴..... اسحاق بن مالک اشتر رضی الله عنه
- ۲۸۴..... اولین رجز
- ۲۸۴..... دومین رجز
- ۲۸۶..... عبدالله بن عمر کندی رضی الله عنه
- ۲۸۷..... بدر بن مُعقل جعفی رضی الله عنه
- ۲۸۸..... عبدالرحمن بن عبدالله یزنی رضی الله عنه
- ۲۸۹..... بشیر بن عمرو الحضرمی رضی الله عنه
- ۲۹۰..... یحیی بن هانی بن عروة مرادی رضی الله عنه
- ۲۹۰..... اولین رجز
- ۲۹۰..... دومین رجز
- ۲۹۲..... عمرو بن قُرظَة بن کعب الانصاری خزر جی رضی الله عنه
- ۲۹۳..... اولین رجز
- ۲۹۵..... دومین رجز
- ۲۹۶..... حنظله بن اسعد بن شُبّامی رضی الله عنه

|          |                                                                |
|----------|----------------------------------------------------------------|
| ۲۹۸..... | یزید بن زیاد بن مهاصر (ابوالشعثاء) <small>رضی الله عنه</small> |
| ۲۹۸..... | اولین رجز                                                      |
| ۲۹۸..... | دومین رجز                                                      |
| ۳۰۰..... | سومین رجز                                                      |
| ۳۰۱..... | چهارمین رجز                                                    |
| ۳۰۲..... | وهب بن عبدالله بن حباب کلبی <small>رضی الله عنه</small>        |
| ۳۰۲..... | اولین رجز                                                      |
| ۳۰۴..... | دومین رجز                                                      |
| ۳۰۵..... | سومین رجز                                                      |
| ۳۰۹..... | سعد بن حنظلة التمیمی <small>رضی الله عنه</small>               |
| ۳۱۱..... | عمیر بن عبدالله مذحجی <small>رضی الله عنه</small>              |
| ۳۱۳..... | یحیی بن سلیم المازنی <small>رضی الله عنه</small>               |
| ۳۱۵..... | عمرو بن مطاع جعفی <small>رضی الله عنه</small>                  |
| ۳۱۵..... | اولین رجز                                                      |
| ۳۱۶..... | دومین رجز                                                      |
| ۳۱۷..... | سومین رجز                                                      |
| ۳۱۹..... | أنیس بن معقل <small>رضی الله عنه</small>                       |
| ۳۲۱..... | سعید بن عبدالله الحنفی <small>رضی الله عنه</small>             |
| ۳۲۳..... | مالک بن دودان <small>رضی الله عنه</small>                      |
| ۳۲۵..... | عبدالله بن عمیر کلبی <small>رضی الله عنه</small>               |
| ۳۲۷..... | اولین رجز                                                      |
| ۳۲۸..... | دومین رجز                                                      |
| ۳۳۰..... | سوید بن عمرو الخثعمی <small>رضی الله عنه</small>               |
| ۳۳۲..... | یحیی بن کثیر الانصاری <small>رضی الله عنه</small>              |

- ۳۳۴.....عبدالرحمن بن عبدالله أرحبى الله
- ۳۳۴.....اولین رجز
- ۳۳۵.....دومین رجز
- ۳۳۷.....معلّا بن العلاهه
- ۳۳۷.....اولین رجز
- ۳۳۸.....دومین رجز
- ۳۴۱.....فهرست منابع

## مقدمه مؤلف

دشمنان اسلام نقشه قتل پیامبر ﷺ و مسلمانان را برای جلوگیری از نزول وحی و نابودی کامل اسلام طراحی کردند و در پی این تصمیم، بزرگان و شجاعان عرب را جمع کردند، جنگ خندق را با تمام توان به وجود آوردند. بزرگ‌ترین این شجاعان، عمرو بن عبدود بود، که همه از جنگیدن با وی می‌ترسیدند، فقط امیرالمؤمنین علیؑ در مقابلش به میدان جنگ رفت.<sup>۱</sup> در باره این جنگ پیامبر ﷺ فرمود: «لَمَّا بَرَزَ مُوَلَانَا عَلِيٌّ إِلَيْهِ بَرَزَ الْإِسْلَامُ كُلَّهُ إِلَى الْكُفْرِ كُلِّهِ»<sup>۲</sup> زمانی که امیرالمؤمنین در برابر عمرو بن عبدود قرار گرفت در واقع کل اسلام در مقابل کل کفر قرار گرفت. و ارزش این ضربت را بالاتر از عبادت ثقلین خواند، «لضربة علي يوم الخندق افضل من عبادت الثقلين»<sup>۳</sup>. و همچنین ارزش این ضربت را بالاتر از عبادت امتش تا روز قیامت دانسته است، «لضربة علي لعمر بن عبدود افضل من عمل أمتي الى يوم القيامة»<sup>۴</sup>.

عاشورا تکرار همین دشمنی بوده و همه دشمنان اسلام محمدی غدیری (اسلامی حقیقی که پیامبر ﷺ در غدیر خم معرفی نمود) جمع شدند تا دین راستین محمدی غدیری را سرببرند و اسلام اموی را برای همیشه، به جای اسلام حقیقی معرفی کنند؛

۱. تاریخ طبری، ج ۲، ص ۹۰ - ۹۵؛ و فروغ ابدیت، ج ۲، ص ۱۲۲ - ۱۳۹.

۲. اقبال الاعمال، ص ۴۶۷.

۳. همان.

۴. همان.

اما امام حسین علیه السلام با یاران باوفایش در روز عاشورا، اسلام حقیقی را برای همیشه زنده نمود تا حدیث نورانی نبوی «حسین منی و انا من حسین» تحویل شود<sup>۱</sup>.

قهرمان کربلا در روز عاشورا سخنانی (اعم از نثر و شعر یعنی رجز) داشتند که در دل تاریخ ثبت و ضبط شده است.

یکی از سؤالات در مورد چگونگی ثبت و ضبط آن سخن ها، در آن شرایط جنگی است.

می پرسند چه کسی این رجزها را ثبت نموده است؟ چه کسی فرصت و حوصله این کار را داشته است؟

۱. در دوران قدیم (صدر اسلام) در بین اعراب، شعر بیشتر از نثر جایگاه داشته است و مردم استقبال بیشتری به شعر نشان می دادند، برای آنها حفظ شعر راحت تر از حفظ نثر بوده است، در نتیجه همان افرادی که نثرهای کوتاه و بلند میدان جنگ را ثبت و ضبط می کردند؛ رجزها را راحت تر از نثرها، ثبت و ضبط می کردند.

۲. در عصر جاهلیت و در صدر اسلام، معمولاً دو طرف جنگ کاتبانی داشتند که وقایع جنگ را ثبت می کردند، همین کاتبان جنگ، خطبه ها و رجزهای جنگجویان میدان نبرد را ثبت می کردند.

۳. در جنگ های مهم، وقایع نویسان بی طرفی بودند که در حاشیه جنگ حضور داشتند، آنچه که می دیدند و می شنیدند را ثبت و ضبط می کردند.

۴. وقایع نویسانی بودند که بعد از جنگ، به سراغ رزمندگانی که در جنگ شرکت داشتند، می رفتند، تا خاطرات و مشاهدات آنها را ثبت و ضبط کنند و این رزمندگان، رجزهای افراد جنگجو از دو طرف جنگ را نقل می کردند و وقایع نویس آن را ثبت و ضبط می کرد.

۵. وقایع میدان جنگ توسط رزمندگان همان جنگ نقل می شد که نسل به نسل می گشت، از جمله آنها نقل رجزهایی بود که از دوست و دشمن در میدان جنگ نقل

می‌شد، تاریخ نویسان بعد از اطمینان از صحت نقلش، آنها را ثبت و ضبط می‌کردند. بنابراین رجزهای عاشورا مانند نثرهای عاشورا از همین طریق ثبت و ضبط شده و به ما رسیده است و این سخن‌ها سرشار از مضامین معرفتی برای هدایت بشر به سوی سعادت است، و ما در میان آن سخن‌های گوهریار، فقط رجزها را جمع آوری و در دو بخش تنظیم نمودیم.

بخش اول، رجزهای بنی هاشم در شش فصل تشکیل شده است: فصل اول رجزهای فرزندان امیرالمؤمنین علیه السلام، بجز امام حسین علیه السلام و حضرت عباس سلام الله علیه؛ فصل دوم رجزهای امام حسین علیه سلام و فرزندان؛ فصل سوم رجزهای فرزندان امام حسن مجتبی علیه السلام؛ فصل چهارم رجزهای حضرت عباس سلام الله علیه و فرزندان؛ فصل پنجم رجزهای فرزندان و نوادگان عقیل بن ابی طالب سلام الله علیه، و فصل ششم رجزهای فرزندان و نوادگان جعفر طیار بن ابی طالب سلام الله علیه.

بخش دوم، رجزهای دلاور مردان غیر هاشمی در شش فصل تشکیل شده است: فصل اول، رجزهای اصحاب پیامبر صلی الله علیه و آله هستند. فصل دوم، رجزهای اصحاب امیرالمؤمنین علیه السلام، فصل سوم، رجزهای پدران و پسران، فصل چهارم، رجزهای برادرانی که با هم در سپاه امام حسین علیه السلام حاضر بودند و رجز خواندند. فصل پنجم، رجزهای غلام‌ها، و فصل ششم، رجزهای باقی اصحاب و یاران.

این فصل بندی‌ها برای دستیابی آسان‌تر مراجعین به مطالب مورد نظر است. ضمناً، رجز بعضی از اصحاب را می‌شد در دو فصل آورد. ولی برای جلوگیری از تکرار مطالب، آنها را در یک فصل آوردیم، و همچنین بعضی از قهرمانان چندین بار به میدان جنگ رفتند، دشمن را به عقب راندند و به محل استقرار سپاه امام حسین علیه السلام باز گشتند، لذا بعضی از این دلاوران برحسب موقعیت جنگی رجزشان را تغییر می‌دادند، سعی نمودم همه آن رجزها را بیاورم، و برای سهولت مراجعین در یافتن مطالب، آنها را به رجز اول، دوم و... آورده‌ام.

از همه عزیزانی که صادقانه کمک نمودند کمال تشکر را دارم.